

Handläggare
Elin Sylvan
Telefon: 08-508 254 73

Till
Socialnämnden
2023-01-24

Förslag till ANDTS-program, Stockholms stads program om alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobak och nikotinprodukter samt spel om pengar 2023-2026

Förvaltningens förslag till beslut

1. Socialnämnden godkänner förslaget till ANDTS-program, Stockholms stads program om alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobak och nikotinprodukter samt spel om pengar 2023-2026.
2. Ärendet överlämnas till kommunstyrelsen

Veronica Carstorp Wolgast
Socialdirektör

Maria Karlsson
T.f. avdelningschef

Sammanfattning

Socialnämnden fick i uppdrag i budget för 2022 att tillsammans med stadsdelsnämnderna ta fram ett nytt program för arbetet mot alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobak och spel om pengar (ANDTS). Nämnden fick samtidigt i uppdrag att fortsätta arbetet med ANDT-programmet 2018-2021 till dess att ett nytt program är på plats.

Det nya programmet utgår från den skrivelse som regeringen antog i mars 2022: *En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken samt spel om pengar 2022–2025*¹. Jämfört med tidigare nationell ANDT strategi har områdets breddats till att nu innefatta spel om pengar och tobaksområdet har utökats till att innefatta även andra nikotinprodukter. Stadens nya program följer den nationella målstrukturen och riktas till alla invånare med ett särskilt fokus på barn och unga. Programmet syftar till att

---

¹ En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken samt spel om pengar 2022–2025 Skr. 2021/22:213

förebygga användning och skador av ANDTS samt att ge stöd till personer med skadligt bruk/beroende och deras närstående.

I programmet ges en lägesbild av användning och skador av ANDTS i Stockholms stad samt en beskrivning av det arbete som genomförs på nationell, regional och lokal nivå. Programmet innehåller även ett avsnitt om prevention som beskriver viktiga perspektiv i det förebyggande arbetet. Slutligen presenteras det avsnitt där programmets innehåll tydliggörs i fem delar. En del är mål och insatsområden riktade till invånare och övriga delar beskriver organisatoriska förutsättningar för ett framgångsrikt ANDTS-förebyggande arbete.

Bakgrund

Socialnämnden fick i uppdrag i budget för 2022 att tillsammans med stadsdelsnämnderna ta fram ett nytt program för arbetet mot alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobak och spel om pengar (ANDTS). Det tidigare ANDT-programmet löpte ut 2021, men har utifrån skrivning i budget för 2022 fortsatt gälla tills dess att ett nytt program är på plats.

Arbetet har genomförts av socialförvaltningen i samråd med representanter från nedan nämnder:

- Stadsdelsnämnderna (samtliga stadsdelsnämnder har getts möjlighet att inkomma med synpunkter via sina preventionssamordnare)
- Utbildningsnämnden
- Kulturnämnden
- Arbetsmarknadsnämnden
- Miljönämnden
- Stadsledningskontoret
- Stadshus AB

Uppföljning av det tidigare programmet gjordes i form av intervjuer med nyckelpersoner både i halvtid 2019 och i slutet av 2021. År 2020 gjordes även en enkätuppföljning av programmet.

Inför arbetet med det nya programmet beställde socialnämnden en kartläggning av konsumtion och skadeverkningar av ANDTS från Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning (CAN)². Där sammanställs flera datakällor, både självrapporterade och registerdata. Resultaten från stadens undersökning av ungdomars levnadsvanor; Stockholmsenkäten har också bidragit till den nulägesbild som programmet utgår ifrån.

Programmet är tätt kopplat till den nationella ANDTS-strategin³, men lyfter inte alla insatsområden som presenteras där utan fokuserar i huvudsak på de insatsområden som ingår i den kommunala kompetensen. Vissa insatsområden finns även kvar från det tidigare ANDT-programmet då de synliggör viktiga delar av stadens förebyggande arbete. Programmet tar även hänsyn till regionala prioriteringar på området där narkotika och arbetet mot öppna drogsener är i fokus.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom avdelningen för stadsövergripande sociala frågor. Ärendet har behandlats i förvaltningsgrupp den 18 januari. Rådet förfunktionshinderfrågor har haft möjlighet att behandla ärendet den 19 januari.

Ärendet

Programmets syfte

Programmets syfte är att förebygga problem kopplade till alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobak och nikotinprodukter samt spel om pengar (ANDTS). Programmet lyfter fram utvecklingsområden för stadens ANDTS-förebyggande arbete och i ANDTS-relaterade frågor. Arbetet ska bedrivas samordnat, kunskapsbaserat och vara av hög kvalitet samt likställt i hela staden

Programmets mål

Det övergripande målet för stadens ANDTS-program är att Stockholm ska vara en stad fri från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och spel om pengar samt med ett minskat bruk av tobaks- och nikotinprodukter.

Det följs av sex långsiktiga delmål som följer den nationella strukturen med undantag från mål sju som inte presenteras närmare i stadens program eftersom det är ett mål med internationellt fokus. Målen är inriktade på att minska tillgång, minska efterfrågan eller reducera skada av användning.

Mål 1: Tillgången till alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobaks- och nikotinprodukter och spel om pengar ska minska

Mål 2: Barn och unga ska skyddas mot skadliga effekter orsakade av alkohol, narkotika, dopning, tobaks- och nikotinprodukter och spel om pengar

---

³ En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken samt spel om pengar 2022–2025 Skr. 2021/22:213

Mål 3: Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel, tobaks- och nikotinprodukter eller debuterar tidigt med alkohol och spel om pengar ska successivt minska

Mål 4: Antalet personer som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobaks- och nikotinprodukter och spel om pengar ska successivt minska

Mål 5: Personer med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha tillgång till vård och stöd av god kvalitet

Mål 6: Antalet personer som dör och skadas på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobaks- och nikotinprodukter och spel om pengar ska minska

Programmets innehåll och struktur

Programmet strävar mot att stärka det ANDTS-förebyggande arbetet i berörda nämnder och bolag genom att ge en lägesbild och kunskap samt riktning för arbetet.

Programmet omfattar alla nämnder och bolag i staden i olika utsträckning, beroende på vad nämnden eller bolaget ansvarar för. Vissa nämnder och bolag berörs främst utifrån sin roll som arbetsgivare, medan andra berörs av många olika mål, insatsområden och aktiviteter. Arbetet ska ske systematiskt genom samverkan mellan stadens berörda verksamheter, tillsammans med andra myndigheter och civilsamhället, enligt kunskapsbaserade metoder så långt det är möjligt och innefatta tydlig ledning och styrning.

I programmet finns en lägesbilsbeskrivning av användning och skador av ANDTS i Stockholms stad och en beskrivning av arbetet på nationell, regional och lokal nivå. Programmet innehåller även ett avsnitt som beskriver prevention och viktiga perspektiv i det förebyggande arbetet. Slutligen presenteras det avsnitt där programmets innehåll tydliggörs i fem delar. En av delarna utgörs av programmets mål och insatsområden som riktas till stadens invånare och resterande fyra delar beskriver vad som behövs internt för att bedriva ett framgångsrikt ANDTS-förebyggande arbete.

Ansvar och uppföljning

Alla nämnder och bolag har ansvar för att arbeta efter ANDTS-programmet. Vissa har endast ansvar utifrån rollen som arbetsgivare, andra har mer uttalat ansvar kopplat till specifika insatsområden och aktiviteter som presenteras i programmets bilaga *Aktiviteter inom ANDTS-programmets insatsområden*.

Preventionsindex mini (PI Mini) är ett index som tagits fram med hjälp av forskare för att kunna mäta stadsdelsnämndernas ANDTS-

förebyggande arbete. PI mini används sedan år 2019 som stadsövergripande indikator för socialnämnden. Sedan 2022 används indexet som indikator i stadens integrerade ledningssystem, ILS, på förvaltningsnivå i 8 av 13 stadsdelsnämnder och målsättningen är att alla stadsdelsnämnder ska använda sig av det fortsättningsvis. Indexet bygger på frågor från Länsrapporten som Folkhälsomyndigheten genomför årligen vilka sammanställs till indikatorer inom ANDTS-området i indikatorlabbet.⁴ Programmet har byggts upp på liknande sätt som indexet, och en något omarbetad variant av indexet kommer därför att användas för årlig uppföljning av stadsdelsnämndernas arbete med programmet. Preventionssamordnare och berörda chefer kommer årligen kallas till ett seminarium där resultatet presenteras och diskuteras.

Berörda facknämnder kommer få en årlig uppföljningsenkät i november om de programpunkter som avser deras ansvarsområde. Berörda bolag följer upp sitt arbete direkt inom ramarna för ILS.

Giltighetstid

Programmet gäller för perioden 2023-2026.

Barnrättsperspektiv

I enlighet med principerna i barnkonventionen har barn rätt till en god uppväxtmiljö och till bästa möjliga hälsa, dvs. rätt till bästa möjliga fysiska, psykiska och sociala välbefinnande. Barn och unga ska skyddas mot skadliga effekter orsakade av alkohol, narkotika, dopning, tobaks- och nikotinprodukter och spel om pengar. Detta är tydligt uttalat i den nationella ANDTS-strategin och att barn och unga ska skyddas mot narkotika finns även med i artikel 33 i barnkonventionen.

Risken att drabbas av ANDTS-relaterad ohälsa är särskilt stor hos barn och unga och tidiga och förebyggande insatser är av stor vikt. Barn och unga i familjer där det förekommer skadligt bruk eller beroende av ANDTS behöver uppmärksammas och stödjas både för att kunna hantera vardagen och för att rustas för framtiden. Barnkonventionen betonar genom artikel 26 att barn har rätt till social trygghet samt till statligt stöd, ifall föräldrar eller annan vårdnadshavare saknar tillräckliga resurser.

Fokus på insatser för att skydda barn och unga är grunden för det hälsofrämjande och förebyggande ANDTS-arbetet. Flera av programmets mål är särskilt inriktade på barn och unga och syftar till att de inte ska börja använda eller utveckla ett riskbruk, skadligt bruk eller beroende av ANDTS. En del av programmet handlar om att skydda barn och unga från andras bruk av ANDTS, vilket både

---

⁴ andtuppfoljning.se/indikatorlabbet/

kan vara närståendes bruk och ANDTS-användning som exempelvis skapar otrygghet i det offentliga rummet.

CAN har gjort en litteraturöversikt som visar att drygt 20 procent av alla barn i Sverige, någon gång under uppväxten haft minst en förälder med alkoholproblem. 15 procent av alla barn i Sverige, har påverkats negativt i någon utsträckning av att ha vuxit upp med minst en förälder med alkoholproblem. 10 procent, av alla barn i Sverige uppger att de påverkats mycket negativt av att växa upp i en familj där en förälder har alkoholproblem.⁵

När socialförvaltningen sammanställde 2020 års kartläggning om socialtjänstens kontakter med vuxna med missbruksproblem var det 908 barn i Stockholm som hade en förälder med missbruksproblematik, som vid kartläggningstillfället i oktober 2020 hade kontakt med socialtjänsten för sitt missbruk. Sett till den totala andelen inrapporterade kvinnor och män i kartläggningen har 19 procent av kvinnorna respektive 9 procent av männen vårdnaden om sina barn.⁶

En konsekvens för barn av att anta ANDTS-programmet blir att viktiga perspektiv för att skydda barn och unga från både andras och eget bruk synliggörs.

Jämställdhetsanalys

ANDTS-politiken, jämställdhetspolitiken och folkhälsopolitiken, har gemensamt att de är tvärssektoriella politikområden. Jämställdhetspolitikens övergripande mål är att kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.

Det är idag fler män än kvinnor som har problem med skadligt bruk och beroende av alkohol och narkotika. Det avspeglas i såväl vårddata och dödlighet liksom andelen domar kopplade till narkotika och alkohol. Mäns substansanvändning påverkar dock även kvinnor och är starkt bidragande till mäns våld mot kvinnor. Kvinnor med eget skadligt bruk och beroende är dessutom i ännu högre grad än andra kvinnor utsatta för alla typer av våld i nära relationer.⁷ Som grupp är flickor och unga kvinnor som har ett problematiskt substansbruk mer socialt utsatta än pojkar och unga män. De har i högre grad erfarenhet av besvärliga uppväxtvillkor och mår psykiskt sämre när de kommer i kontakt med beroendevård

---

⁵ CAN 2019. Hur många barn växer upp mer föräldrar som har alkoholproblem

⁶ Rapport om socialtjänstens kontakter med vuxna med missbruksproblem under oktober 2020

⁷ "Vem ser oss? En studie om kvinnor i missbruk och deras upplevelser av våld i nära relation" Länsstyrelsen Västmanland

jämfört med pojkar och unga män.⁸ Gruppen flickor och kvinnor med riskbruk, skadligt bruk och beroende behöver i högre grad synliggöras och erbjudas stöd i ett tidigare skede. Även HBTQI-personer är en särskilt utsatt grupp med förhöjd risk att utveckla skadligt bruk och beroende.

För att uppnå stadens politiska mål för jämställdhet bör konsekvenser för jämställdheten beaktas när förslag och insatser utformas samt vid fördelning av resurser inom ANDTS-området så att såväl flickor och kvinnor som pojkar och män ges jämställda och likvärdiga villkor. Det är en viktig förutsättning för att möjliggöra likvärdig tillgång till stöd oavsett kön.

Agenda 2030

Agenda 2030:s mål och delmål omfattar tre dimensioner av hållbar utveckling: den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga och vilka programmet har tydlig koppling till. Bruk och beroende av ANDTS samt tillverkning av främst tobak och narkotika har tillsammans påverkan på alla dessa dimensioner. Mer specifikt berör programmet främst delmål 3.5 som handlar om att stärka insatserna för att förebygga och behandla drogmissbruk, inklusive narkotikamissbruk och skadligt alkoholbruk.

Andra mål som kan kopplas till programmet är delmål 3.6 om att minska antalet dödsfall och skador i trafiken och delmål 3.A om att genomföra Världshälsoorganisationens ramkonvention om tobakskontroll. Där ingår skärpta regler för marknadsföring av tobak, bättre kontroll så att minderåriga inte kan köpa tobaksvaror och ett förebyggande arbete så att människor inte börjar röka.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Förvaltningen föreslår att socialnämnden godkänner ANDTS-programmet, Stockholms stads program om alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobak-och nikotinprodukter samt spel om pengar, 2023-2026 och överlämnar det till kommunstyrelsen.

Bilagor

1. ANDTS-program, Stockholms stads program om alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobak-och nikotinprodukter samt spel om pengar, 2023-2026
- 1.2 Bilaga till programmet: Aktiviteter inom ANDTS-programmets insatsområden
2. Kartläggning av ANDTS-indikatorer i Stockholms stad, 2022, Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning